



# Kõskk-ku'kes äi'ğğkõõsk äimmõspolitiikk vuänõs da jåå'dtõs

## Vuänõs

Kõskk-ku'kes äi'ğğkõõsk äimmõspolitiikk plaan raajmõõžžâst lij šiõttuum äimmõslää'jjest. Jiârg mie'ldd nuu'bb äimmõsplaan vue'lğğemsâaj liâ EU komissio e'tk'keem ee'jj 2030 čouggnam piâstk'ie'ppeemõõlgtõs da Sanna Marin halltõsprograammâst meâ'rtõllum äimmõslijnõõžž.

Äimmõsplaan kuâskk ns. nue'dđjue'k'kemsektor le'be piâstkaaup åålgbeällsaid sektorid mäddââ'nemsektor lokku vää'ldkani. Nue'dđjue'k'kemsektore ko'le jååttlõõgg, mäddtääll, rajlmi pääđpakkummuž, tuâjjmašinali, njeâ'sšhuâl da F-gaazzi piâstti di piâstkaaup åålgbeällsa industria da jee'res energia-âânõõžž piâstti.

Komissio ehdtõõžž mie'ldd Lää'ddjânnam šâddeempõrttgaazzi piâsttk'ie'ppeemtäâvtõs nue'dđjue'k'kemsektore ekka 2030 lij 50 prosee'nt ve'rddee'l ee'jj 2005. Halltõsprograammâst täâvtõssân lij šiõttuum, što Lää'ddjânnam lij illneutraal ekka 2035 mõõnee'st. Vuâđđskenaario ånn'jõž tååim jiâ ri'jtte täâvtõõžž õsttmõ'sše. Kõskk-ku'kes äi'ğğkõõsk äimmõspolitiikk plaanâst ärvvtõõlât mâin tååimin jeâ'rdõs vuâžžat õsttâd k'idd, da mä'htt piâstti keäppne nue'dđjue'k'kemsektor pie'k'keld nu't, što illneutraalvuõtt-täâvtõs lij vuei'tlvaž õsttâd.

Plaan liâ valmštõllum paaldi äimmõs- da energiastrategiain. Plaanâst ta'r'kstõõlât še ráâstčuõppi tee'maid, mâta vooudla äimmõstuâj da âânõõžž miârktõõžž. Plaan raajmõõžž vuâđđan liâ äimmõs- da energiastrategiain õhtsa, VTT kie'ssem HII-SI-ha'ñk'kõõžžâst puu't'tum skenaario.

Komissio ehdtõõžž mie'ldd Lää'ddjânnam šâddeempõrttgaazzi piâsttk'ie'ppeemtäâvtõõžž nue'dđjue'k'kemsektore ekka 2030 čougat 39 prosee'ntest 50 prosentta ve'rddee'l ee'jj 2005 tässa. Lää'ddjânnam piâst-täâvtõs ekka 2030 le'čči 17,2 Mt CO<sub>2</sub>-ekv. Ehdtõõžž mie'ldd Lää'ddjânnam täâvtõs čouggnan 3,8 Mt CO<sub>2</sub>-ekv. tä'st ooudâs viõggâst åârrai lää'jjšiõttummuž piâsttk'ie'ppeemtäâvtõ'sse ve'rddee'l. EU šiõtteem õõlgtõs šâdd vue'jjest linearaalâst piâsttk'ie'ppeempälggsest ääi'jpooddâst 2021–2030.

Nue'dđjue'k'kemsektor piâstti a'lğge ooudâs keäppned ee'jj 2030 mâñña illneutraalvuõđ õsttmõ'sšân. VTT la'sk'keem, äimmõstäävtõõžž čõõđ viikkemest WAM-skenaariost kuullviõkkšõs tää'ss nue'dđjue'k'kemsektor piâsttijid ee'jjest 2035 lij 14,5 Mt CO<sub>2</sub>-ekv. Tån lij õnnum kõskk-ku'kes äi'ğğkõõsk äimmõspolitiikk plaan

valmštööllâm vue'lggemaabšössân. Nue'dđjue'kkemsektor piästtji öölgçi 15 ee'jjest miälggâd beä'lned ee'jj 2020 tää'zzest.

Tu'mmstöögk kōskk-ku'kes äi'gğkōōsk äimmōspoliitikk plaanâst tuejjeet ouddâl gu EU nue'dđjue'kkemasetöōzz, LULUCF-asetöōzz da piâstkauppdirektiiv loopplaž siiskōs lij teâđast. Tät šōddad pannaainâsvuōđ Lää'ddjânnam piâstkie'ppeemōölgtoōzz, piâstkie'ppeempälggaz tää'rķ meä'rtöövvmōōžž di jeä'rbi mie'ldd luežžjōskuânsti âânmmōōžž pie'kkeld. Sagstōölmōōžž komissio ehdtöōzzin liä jâättmen, da tu'mmstööggid vuei'tet vue'rdded 1–2 ee'jj se'st. Lij panntuōđnallšem, što EU e'tkķeem meersaž piâstkie'ppeemtäävtöōzz möttje'če kuuitâg miärkteeinalla, da kuuitâg piästtji bie'kkummuš nue'dđjue'kkemsektorâst tuärjjad Lää'ddjânnam jiiijâz illneutraalvuōtt-täävtöōzz.

## Lââ'sstâaim piästtji kie'ppeem diött

Vuâđđskenaario mie'ldd nue'dđjue'kkemsektor piästti ķeäppne 22,8 miljoo'ne to'nne ee'jjest 2030 da oudâs 20,5 miljoo'ne to'nne ee'jjest 2035. Ee'jjest 2030 piästtji öölgçi lee'd komissio Lää'ddjânnma e'tkķeem -50 prosee'nt täävtöōzz meâldlânji 17,2 Mt, le'be änn'jōžtââimi da täävtöōzz kō'skķe kuâđđai 5,6 miljoon toon piâstkaivv ee'jjest 2030. Tät piâstķeä'ppummsi väjjagvuōtt kää'ttet odđ politikktââimin, kook rä'jje nue'dđjue'kkemsektor äimmōstäävtöōzz čōōđtem tâimmprograamm.

Ee'jj 2035 vue'jjest vuâđđskenaario da 14,5 Mt piâstt-täâ'zz (ķč. lăâkk 4.2) kōōskâst lij 6,0 Mt jeä'rdōs. Äimmōsplan vue'lggemaabšössân lij kuuitâg tōt, što piâstkie'ppummsid jâ'ttlââ'ttet nu't, što nue'dđjue'kkemsektor piästti liä odđ täävtōstää'zzest ee'jjest 2030. Năäi't lââ'sstââimi tarbb ii'jjin 2030–2035 fe'rttai ärvvtööllâd jeä'rab, ij-ga la'skķeemvuâđđan vuei't teänab ââ'nned vuâđđskenaario. Ii'jji 2030 da 2035 täävtōstaa'zzi kōōskâst lij 2,7 Mt jeä'rdōs, koin pie'kk vuei'tet kâ'tted änn'jōžtââimin da pie'kk odđ politikktââimin. Odđ tââimi tarbb ii'jjin 2030–2035 sorčč kuuitâg tō'st, mâkam piâst-tăssa ee'jjest 2030 looppâst piâzzât, da nuu'bb beä'lnn še piâstkaupp- da măddââ'nnmesektori piâstouddnummšest.

Äimmōsplan tâimmprograamm rä'jje sektorpuōđla lââ'sstââimid di sektorăâi'j pââ'jte, koo'ddi äimmōstuōjju da öōnn'jid öhttnēi tââim. Lăâ'ssen tâimmprograammâst äü'kkēet ee'jj 2030 täävtöōzz pie'kkeld vuârlluândla luežžjōōzz da LULUCF-luežžjōōzz, koid va'sttee šăddeempōrttgaasspiästtji lââ'sskēä'ppummuž a'lgge östtâd piâstkaupp- da măddââ'nnmesektorin.

Äimmōsplan äân se'st piâstkie'ppeemtââimid pukin plan suâvvtemvōudda kuulli sektorin. Tăâimid taarbšet pukin sektorin, što piästtjid vuei'tet kie'ppeed täävtöōzzi öölgtem naa'lin. Tăn poddsa a'rvvōōzz vuâđ mie'ldd tâimmprograamm tââimin vuäžžat ekka 2030 mōōnee'st äigga luežžjōōzz mie'ldd loogge' 5,5 miljoon toonn piâstķeä'ppummuž vuâđđskenaario'je ve'rddee'l. Ee'jj 2030 täävtöōzzâst kuâđđjet 0,1 Mt CO<sub>2</sub>-ekv. Văä'jjvuōđ kăttmōššân liä tobdstum măäng vuei'tlva lââ'sstââim, kooi tiu'ddepiijmōōžžâst taarbšet kuuitâg odđ linjjōōzzid. Ee'jj 2035 pie'kkeld piästti ķeäppne tăssa 15,7 Mt CO<sub>2</sub>-ekv. 14,5 miljoon toonn piâst-tăâ'zz östtmōš öölgte'çi odđ tââimid nu't 1,2 miljoon toonn öōudâst. Vaajtōsmăâinlânji va'stteei lââ'sskēä'ppummuž vuei'tet vižžâd piâstkaupp- le'be măddââ'nnmesektorin. Vue'lnn âârri taullō'kkē liä norrum äimmōsplan tâimmprograamm sektorpuōđla piâstkie'ppeema'rvvōōzz.

Kōskk-ku'kes äi'gğkōōsk äimmōspoliitikk plan tâimmprograamm sektorpuōđla piâstkie'ppeema'rvvōōzz (Mt CO<sub>2</sub>-ekv.). Ee'jj 2030 kie'ppeem lij la'skķuum kōskkvuōđâst vuâđđskenaario'je, da lââ'sskēä'ppummuž ekka 2035 mōōnee'st kōskkvuōđâst ee'jj 2030 vuākka, ko'st lââ'sskēä'ppummuž liä teâuddjam. Ee'jj 2030 kie'ppeemtäävtōs lij 5,6 Mt, ko'st kuâđđjet plaaneemnalšmin tââimin 0,1 Mt. Văä'jjvuōđ teâuddjummsen da täävtöōzzi östtmōōžž

jie'ttväärrmarginaal šoddeem diött taarbšeei vuei'tlvaž ođđ, täimprograamm aalgbeällsa lââ'sstääim liâ listtuum taullöög lo'ppe.

	2030	2035
<b>Jäättlök</b> (ķč. lăâkk 6.2.1)	<b>1,3</b>	<b>0,9</b>
Fossilte'mes jäättlöögg čuâggaskaart pĀâ'jj 1	0,4	
Fossilte'mes jäättlöögg čuâggaskaart pĀâ'jj 2	0,2	
EU-piâstkaupp	0,4	
Juâkkamöölgtoözz kaggmōš 34 prosentta	0,3	
<b>Măddtăäll</b> (ķč. lăâkk 6.2.2)	<b>0,4</b>	<b>0,1</b>
HIISI-ha'ŋķķōōzzăst rajjum WAM-skenaario tĀâim	0,3	0,1
Leăhšš-šöddummuž lââ'zttummuš da kuânstjeă'vvez lââ'ssaunnăz	0,1	
<b>Rajmi pĀăđpaakkummuš</b> (ķč. lăâkk 6.2.3)	<b>0,7</b>	
Jălstem- da kăăzzkă'sttemķidImi álljpaakkummšest čăuddööttmōš	0,6	
Bio-POK Juâkkamöölgtoözz kaggmōš	0,03	
Energiapiid +2,7 €/MWh	0,01	
EU-piâstkaupp	0,1	
<b>Tuăjmašina</b> (ķč. lăâkk 6.2.4)	<b>0,5</b>	
Bio-POK Juâkkamöölgtoözz kaggmōš	0,2	
Energiapiid +2,7 €/MWh	0,02	
Biogaazz oudăsviikkmōš	0,04	
EU-piâstkaupp	0,1	
Jee'res tĀâim	0,1	
<b>Nje'šši ķiött'tööllmōš</b> (ķč. lăâkk 6.2.5)	<b>0,1</b>	
Njeă'ššpuălddmōōžž green deal	0,1	
<b>F-gaazz</b> (ķč. lăâkk 6.2.6)	<b>0,3</b>	<b>0,1</b>
<b>Industria da jee'res piăst</b> (ķč. lăâkk 6.2.7)	<b>0,7</b>	<b>0,1</b>
Bio-POK juâkkamöölgtoözz kaggmōš	0,2	
Energiapiid +2,7 €/MWh	0,1	
Biogaazz oudăsviikkmōš	0,06	
Čuâggaskaart	0,2	0,1
Peălštööttămviögg tĀâim	0,04	
EU-piâstkaupp	0,06	

Piastkaaup ekvivalente'ntpiastt	0,05	
<b>Koo'ddi taaim</b> (kč. laakk 6.3.1)	<b>0,2</b>	<b>0,1</b>
<b>Öönn'ji taaim</b> (kč. laakk 6.3.2)	<b>0,2</b>	<b>0,1</b>
<b>One-off luežžjös</b>	<b>0,7</b>	
<b>LULUCF-luežžjös</b>	<b>0,4</b>	
<b>Änn'jöstääimi vaiktös 2030-2035</b>		<b>1,4</b>
Öhtse'žže (Mt CO <sub>2</sub> -ekv.)	5,5	2,8
<b>Vuei'tlva läa'sstääim:</b> Mäddtääl jee'res taaim	0,1–0,2	
Juâkkamöölgtööz kaggmös biogaazz ärvvöllum vuässööz jäänab	0,1–0,6	
Jee'res ärvvöllum ekonoomlaž vuä'pstemkuânst	0,9	0,3

Jäättlöksektor lij šorradvuod diött kōskksaž roolâst obbvuođ beä'lnn. Tää'rkmöözž jäättlöögg piastkie'ppeemtaaim šâ'dde fossiilte'mes jäättlöögg čuâggaskaart kuei't vuössmōs pââ'j tiu'ddepiijmōöžžâst di komissio odđ äimmōspa'kaat tiu'ddepiijmōöžžâst jäättlöögg pie'kkeld. Lââ'ssen tu'mmjet ooudâs čuâggaskaart kuälmad pââ'j taâimi ta'rbbesvuod.

Mäddtääll beä'lnn kōöčmōš lij jeä'rben EU öhttsaž mäddtäällpolitiikkain (YMP) tiu'ddepiijji piastkie'ppeemtaaimin. YMP päi'k ij kuuitâg leäkku vuei'tlvaž le'be mie'rrmeâldlaž viikkâd čöod pukid mäddtääll äimmōsnuttâz tuō'llstōöllmōš- le'be šiöttlōövvâmâimid, pâi äânnmō'sše älgg vâ'ldded še meersaid taâimid. Tä'st e'tkkuum mäddtääll piastkie'ppeemtaaim öhtne jeä'rben lâu'ηηmäddai piasttji tuō'llstōöllmō'sše, mâta lâu'ηηmäddai šöddummša äâ'luum čää'z300'lein, mineraalmäddai illčöönem lââ'zstumša, viökkšōs-šâddummša di pââččamkuuzzi metaanpuu't'tem keä'ppummša. Taâimi piastkie'ppeemvaiktööz till'lâ'vve mäddtäällsektor lââ'ssen šurr pie'kkîn še mäddââ'nnemsektō're.

Pââdpakkummuž tuejjeem piasttjid kie'ppeet ouddâl puk čäuddöödee'l älljpaakkummšest da seerde'l vää'nnpiasttjid rä'tkköözid. Se'rddem tuârjeet investâ'stemveä'kkvuodîn da dommtäällkie'ppummšin. Lââ'ssen lij miârktōs kaggâd paakkeempuâ'lddemaunsi jue'kkemöölgtööz, kââ'tt vaakat viökkšânji äâ'nkâni äârram älljpaakkummuž piasttjid. Jue'kkemöölgtööz kaggmōš kie'ppad še tuâjjmašinai da jee'res älljâânnmōöžž piasttjid.

Äimmōsplanâst lij meä'rtöllum joukk taâimid, koin vuei'tet kie'ppeed äâ'nnemnellšem piasttjid. Piastla'skkummšest tāk kie'ppeemtaaim vuei'tte seeičâ'sted nue'ddjue'kkemsektorin vue'jjest ouddmiârkkân jäättlöögg, pââdpakkummuž da mäddtääll piasttjid. Öönn'jid sme'llkââ'ttet ooudâs beä'ltd illkiōjâs.

Va'stteenalla gu äânnmō'sše till'löövi taâim, še koo'ddi aktiivlaž äimmōstuâjj veekk ooudâs jee'res sektōri piastkie'ppummšid vuoi'ggest da pännvuöiggsânji. Kââ'dd va'sttee vuu'din jeä'rbi mie'ldd kää'vvtummšest, mäddânnmōöžžâst, jäättlökplaanummšest, energiaöhttöözžâst vuä'msteeijââ'dtumšest, mäηgai rajlmi paakkeemnâä'llva'lljumšid da ölmmsaž ha'ηkkummšest. Äldsin 80 prosee'nt ölmmsa ha'ηkköözzi šâddeempörttgaasspiasttjin šâdd koo'ddi da kâ'ddöhttööz ha'ηkköözid da nu't 20 prosee'nt riikk ha'ηkköözid.

Äimmõsplaanašt lij valddum lokku tän vuâra še kõõrvekonomia piâstkie'ppeemvui'tlvažvuõđ. Kõõrvekonomia ta'rijad rätkkõõzzid, koin vuet'tet kie'pped šaddeempõrttgaasspiâsttjid da tuõ'll'jed muđoi še âannmõõžž da puu't'tõõzz pirrõsvaikkõõzzid. Miârkteei kõõrvekonomia veäkka vuäžžam piâstkie'ppummuž šâ'dde puu't'tõstâimmjummses, gu puu'ttes luâttree'ğgesvuõđ âannmõš da nuu'bbnalla valmštemprosee'ss energiatarbb keäppne.

Vaaldâšmvuu'd čõnnâ'tte teâuddjââ'ttet plaanašt meä'rtõllum tääimid tõin meä'rin, gu tõt lij tõi resuu'rsi raamin vuet'tlvaz. Teäggdõõzz õõlgteei tääim kio'tt'tõõlât da tõin tu'mmjet jeä'rab täällarvvlõõzz da õõlmäs ekonomia plaan kuõskki prosee'ssin. Koo'ddi teäggdõõzz õõlgtem tääim kio'tt'tõõlât koo'ddi jiiijâz tu'mmjetuâjjprosee'ssin.

## Plaan vaikkõõzz

Äimmõsplaan vaikkõõzzid liâ kaart'tum HII SI-ha'ņķkõõzzâst, mõõn lââ'ssen vaikkõõzz liâ ärvvtõllum še sektorpuõđlai pããđha'ņķkõõzzi veäkka di pie'kkeld ve'rğğtuâjjan. Täãvtõssân liâ leammaž vaikkõõzzi vuet'tlva mäangpeällsaž ärvvtõõllmõš.

Vaikkõõzz meerekonomiiaa'je šâ'dde ouddâl puk lââ'ssinvestâsttmõõžžin energiategnologiiaa'je, leša še energiaviõkkšõsvuõđ lââ'zztummsa da puu't'tõsprosee'ssid di jeä'rbi mie'ldd jããttlõõgg liãdggnummsa. Investâsttmõõžž ođsmã'tte ekonomia âã'nnem- da puu't'tõsraajõõzzid, ko'st šâ'dde miârkteei viõkkšãsttmõõžž da ođđ vuet'tlvažvuõđ. Piãsttji rãã'jtummuž õõlgtem investâsttmõõžž šõõddee meerouddaz suur pie'kk 2020- da 2030-lãkka. Raajãsmuttsi poodd viikkmõš da dommtããllai âannmõš vuãllne vuãđđskenaarioo'je ve'rddee'l, mii kie'ppad tõi šõddãmvaikkõõzzid. Ođđ, puu't'tjab da energia- da materiaalviõkkšab teknologia vuet'tlvast kuuitãg kuu'kkab äi'ğğkõõskãst viikkmõõžž jãll'jummuž da ekonomia jeãllõõvmmõõžž.

Takainalla vãã'ldde'l vuet'tet sãrnnad, što plaan vaikkõõzz meerekonomiiaa'je kuãđđje eža rããuhlõssân. Reãuggamvuõtt lãssan valmštummšes, da keäppan kããzzkõs-sektorin. Lãã'sstããim till'lãvve dommtããllai âã'nnemkããrjast vuõ'iğgest ouddâl puki jãlstummuž da jããttlõõgg kããzzkõõzzi âannmõšše, leša pannvuõigeld vaikkõõzz kuãsttje še jee'res ouddsi da kããzzkõõzzi hãã'ddest tõn mie'ldd, mã'htt energia- da piãstintensiivlãž tõi puu't'tõs lij.

Pirrõõzz beã'lñn äimmõstããvtõõzzi õsttmõõžžin ärvvtõõlât åãrram miõttlõs vaikkõõzz, gu piãsttjid kie'ppee'l o'nnstet cõggãđ äimmõsmuttãž tuejeem suurid, pie'kkin jãrrãstte'mes da õõudbeã'lñn a'rvveete'mes vaikkõõzzid pirrõ'sse da õhttsãžtuãjkkãdda. Ođđneei energia da jee'res infrastruktuur raajmõšše di jeä'rbi mie'ldd liãdggauti da biopuã'lddemaunnsi puu't'tõ'sse da âannmõšše õhttan kuuitãg luâttree'ğgesvuõđi âannmõõžž, mii pie'kkeld kie'ppad õsttmid pirrõsaau'kid.

Äimmõsnmuttãž tuõ'llstõõllãm mie'tt äãim pannpuu'ttesvuõđi mie'rr õccan, kuuitãg nu't dommjãnnamlaž aalgin gu kookkasjãttjõõvvãm mie'ldd puõ'tti äimmkaa'stin šõddi tiõrvãsvuõõtriisk seilla ooudãs miârktee'jen. Šuurmõõzz dommjãnnamlaž piãstaalg liã muõr smavvuã'lddem da uu'lecpõõ'l, koid ãnn'jõõžž äimmõstããim jã miârkteeinalla čõõnõõđ. Jããttlõõgg kaarcgaasspiãstti liã ju'n keäppnam čioõlggsãnji da keäppne še juãtkast motorteknologia ouddneen. Tyypoksiidi piãstti keäppne liãdggauti âannmõõžž ko'rvveen kuuitãg u'ccauttjããttlõõggãst bensiin- da dieselãautid, da biogaazz âannmõõžž lãssneen lo'sses jããttlõõggãst. Še ålddsinn muõr smavvuã'lddemest da jããttlõõggãst šõddãm, äimmõõzz paakkeei čã'ppes iil piãsttji ouddtu'mmjet õccnam.

Kõskk-ku'kes äi'g'gkõõsk äimmõspoliitikk plaan valmštõõllmõõžž õhttân vue'l'g'gemsââ'jjen lij leämmaž vuei'tlva vuõiggvuõõdmeâldlaž se'rddem till vää'nnillsa õhttsažtuâjjkââ'dd. Še äimmõstââimi lââ'ssvalmštõõllmõõžžâst âlgg k'i'ddjed vuâmmšõõžž tõi vuõiggvuõõdmeâldlažvuõõtt- da õõutverddsazvuõõttvaikktoõõzzid nu't jee'res tâimmvuu'di, tuâjjlai gu õõnn'ji pie'k'keld.

Õõutverddsazvuõõd ärvvtoõõllmõõš lij tuejjuum ve'r'g'g'tuâjjan pirrõsministeriast õhttsažtuâjjast vuõiggâdvuõõttministeria di äimmõs- da energiastrategia sooggbie'llvaikktoõõzzi ärvvtoõõllmõõžžin. Õõutverddsazvuõõd ärvvtoõõllmõõšsân jä'rjsteš kue'htt tuâjjpää'j ä'sštobddjid da äü'k'kees tu'tk'kummuš- da statistikteâdaid. Lââ'ssen va'ldeš lokku äimmõsplaani kuullmõõžžin õhttvuõõdâst kaggõõttâm vuâmmšõõžžid tââimin, kooi puõtt vuõiggâdvuõõdmeâldlažvuõõd âlgg ta'r'k'stõõllâd jeâ'rben.

## Vuässâttmõõš da seu'rrjummuš

Äimmõsplaani valmštõõllâm poodd lij kullum jee'res õõõnâsjooukid da meerlaid veiddsânji da määngpeâllsânji. Pie'k'ken valmštõõllâmprosee'ss jä'rjsteš šurr siâssâm vuâžžum meersažkõõjjõs, ko'st rau'k'keš vuâinlmõõžžid vuâddeeinalla meâ'rtõõllum piâstkie'ppeemtäâimin. Tâni lââ'ssen Turku universitee'ttin jä'rjsteš meersažärvvtoõõllijouk, kââ'tt systemaattlaž naa'lin sagstõõli odđ tââimin, da uu'di tõi ceâkkmõõžž. Tâk mõõntõõllmõõžž čuâ'jte čioõlggsânji, što meerlain liâ nu't vaalmâšvuõõd gu haa'leemvuõõd vuässõõttâd äimmõspoliitikk plaanummša. Äimmõsplaani valmštõõllmõõžž poodd ku'lleš veiddsânji še nuõrid, da pirrõsministeria jä'rjsti õõõnâsjooukid tuâjjpää'j'jõõddmõõžžid. Lââ'ssen pirrõsministeria sagstõõli sââ'mtii'g'gin sâ'mmlaid kuõskki äimmõstââimin. Vaiddâz vuässâttmõõžž pââi'k' plaani tuârijõssân liâ vuõžžum kaallšõs teâd jee'resnallšem äimmõstââimi vaikktoõõžžin.

Kuullmõõžžin šiõõhtlõ'tteš vuei'vvääššlânji miõõdlõõsân jee'resnallšem äimmõstââimid, leša veiddsõs jou'k'ke čâ'k'ke nu't äimmõstââimi vuâstlõõ'sti gu mie'rreâdlab äimmõspoliitikk õõlgteei. Takainalla vää'ldee'i jioõčtâättlažvuõõtte da sme'llkââttmõõšše vuâdõõvi tââim vuõžžum kuullmõõžžin jeânab tuârijõõžž gu paku le'be hâ'ddummuš nuâjjõõdi tââim.

Äimmõsplaani teâuddjummuš seu'rrjet riiksuâvtõõžž kalenterpiirieve'jji ee'tti'k-kâdda tââimtem äimmõsee'k'k'čioõlgtõõžž veäkkâ. Čioõlgtõõs âân se'st teâdaid piâstouddnummšest di piâstkie'ppeemtäâvtõõžž teâuddjummušest da tõi õõttmõõžž õõlgtem lââ'sstââimin. Pie'k'ken seu'rrjummuš ta'r'k'stõõllâd še illneutraalvuõõd õõttmõõšše õõhtnee'i tuejje'e'jid. Äimmõslââ'jj mie'ldd čioõlgtõõs âlgg ââ'ned teâdaid poliitikkatââimi teâuddjummuš seu'rrjummušest kue'i't ee'jj kõõskin.

Äimmõsplaani täâ'r'k'stet, jõs seu'rrjummuš vuâdđan puâtt õõllmsa, što plaanâst meâ'rtõõllum tââim jîâ ri'jtte piâstkie'ppeemõõlgtõõžž teâuddjummuš. Ee'jj 2030 täâvtõõžžid õõhtnee'i EU-lââ'j'jioõttummuš loopplaž siiskõs vuâitt še u'vdded äâ'sš meâ'rted äimmõsplaani siiskõõžž. Lââ'ssen illneutraalvuõõd õõlgtem piâst-tâssa vaikat piâstkauppasektor piâstouddnummuš da mäddââ'nnemsektor nettnjioõk.

## Jââ' dtõs

Tât lij jîârg mie'ldd nu'bb kõskk-ku'kes äi'g'gkõõsk äimmõspoliitikk plaani. Vuõõsmõs plaani valmštõõvi ee'jjest 2017. Äimmõslââ'jj (609/2015) mie'ldd kõskk-ku'kes äi'g'gkõõsk äimmõspoliitikk plaani âlgg raajjâd õõut vuâra vaalpooddâst. Plaani uu'det čioõl'g'geemtuâjjan ee'tti'k-kâdda. Äimmõslââ'k'k meâ'rtââll Lââ'ddjânnam äimmõspoliitikk plaaneemriâšldõõgg, koozz tâni plaani kooõll kõskksaž pie'k'ken. Kioõdin âârrai plaani lij rajjum viõggâst âârrai äimmõslââ'jj õõlgtõõžž meâldlânji. Valmštõõllâm vue'lnn âârrai äimmõslââ'jj

oodummuš kuâskk nu't kuâsttjeeinalla puõ'tti kōskk-ku'kes äi'ġġkōōsk äimmōspolitiikk plaani siiskōōzzid da raajjâmprosee'ssid.

Kōskk-ku'kes äi'ġġkōōsk äimmōspolitiikk plaan tuâjjan lij meä'rtōōllâd nu't koččum nue'dđjue'kkemsektor äimmōspolittlaž tääimid da täävtōōzzid nōōmâs meâldlânji kōskk-ku'kes äi'ġġkōōskâst. Tâ'st plaanâst ta'rġstōōlât nu't nue'dđjue'kkemsektor ekka 2030 šiōttuum piâstkie'ppeemtäävtoōzz östtmōōžž gu nue'dđjue'kkemsektorin taarbšeei piâstkie'ppeemtääimid ee'jj 2035 illneutraalvuōtt-täävtoōzz östtmōōššân. Nue'dđjue'kkemsektore ko'lle kōskksânji jeä'rbi mie'ldd jââttlōōgg, rajlmi pääđpakkummuž, mäddtâäll, njeä'sšhuâl da tuâjjmašinali šâddeempōrttgaazz.

Kōskk-ku'kes äi'ġġkōōsk äimmōspolitiikk plaan lij valmštōōllum koordinōsttee'l palddlōōžž meersaž äimmōs- da energiastategia valmštōōllmōōžžin. Tâin kuei'tin plaaneemprosee'ssin liâ mäנג öhttâmsââj. Di strategia gu plaan nuâjjâ'tte seâmma tuâggažlasklmid da vaikktemärvvtōōllmōōžžid, kook liâ rajjum illneutraal Lää'ddjânnam 2035 – äimmōs- da energiapolitiikk tääim da vaikktoōzz -ha'ġġkōōzzâst (Hiisi-ha'ġġkōōs; VTT 2021a) ee'jjest 2021. Vaikktema'rvvōōzz tiuddeet joolmannust 2021 jâttjam Hiisi-juâtkk-ha'ġġkōōzzâst.

Ekka 2030 šiōtteem piâstkie'ppeemtäävtoōs ta'rġstōōvi valmštōōllâm tuâj poodd, gu EU komissio suei'nnmannust 2021 čōōđti e'tġkōōzzes ee'jj 2030 äimmōs- da energialää'jjiōttummuž mu'ttem diōtt (EU 2021a). Komissio e'tġkeem nue'dđjue'kkemasetōōzz muuttâs lij valddum tån plaan täävtoōzzpiijmōōžž vue'lġġemsââl'jen. Komissio e'tġkōōzz mie'ldd Lää'ddjânnam piâstkie'ppeemōōlgtōs nue'dđjue'kkemsektorin čouggnē'či 39 prosee'ntest 50 prosentta ee'jjest 2030 ve'rddee'l ee'jj 2005 piâsttijid. Plaaneemtuâj poodd lij še ta'rġstōōvvâm mii lij nue'dđjue'kkemsektor piâstkie'ppummši vuâssōs ee'jj 2035 illneutraalvuōđtävtoōzz östtmōōžžâst piâstkaup da mäddââ'nnemsektor paaldâst.

Nue'dđjue'kkemsektore puõ'tti piâstkie'ppeemōōlgtōs ekka 2030 puâtt čouggned vââ'ljest ve'rddee'l äâi'jbu'sše. Tōn tieu'ddeem oōlgtat ođđ piâstkie'ppeemtääimi âânnmō'sše vâlddmōōžž pukin nue'dđjue'kkemsektorin kuulli pie'kk-vuu'din. Piâstkie'ppeemtääimi meä'rtōōllmōōžžâst lij ki'ddjum vuâmmšōōzz tōi kuullviōkkšōsvuō'tte da vuōiggâdvuōđmeâldlažvuō'tte. Tääimi piâstvaikktoōzzi arvvtōōllmō'sše öhttan pâi pannaainâsvuōtt, kââ'tt âlġg vâldded lokku, gu ta'rġstōōlât puõ'tti piâstouddnummuž. Ođđ tääimi le'be lââ'sstääimi mettummuš vuâđđââvv ân'jōžouddnummuž vuâđald tuejjeem ärvvtōōllmō'sše, koon mie'ldd taarbšeei ö'htte la'sġkkuum piâstkie'ppeemtarbb meä'rtââvv. Ân'jōžouddnummuž juâtkkjummuš, le'be nu't sarnnum vuâđđskenaario ekka 2030 da 2035 vuâđđââvv Hiisi-ha'ġġkōōzz pie'kġken tuejjuum lasklmid.

Ođđ piâstkie'ppeemtääimi ärvvtōōllmōōžž öhttvuōđâst lij kullum jee'res čōōnâsjooukid da meerlaid veiddsânji da mäנגpeällsânji. Pie'kġken valmštōōllâmprosee'ss jä'rjsteš šurr siâssâm vuâžžam meersažkōōjjōōzz, ko'st rau'kġkeš vuâinlmōōžžid vuâđdeemnalla meä'rtōōllum piâstkie'ppeemtääimin. Tån lââ'ssen jä'rjsteš öhttsažtuâjasttuâjast Turku universitee'ttin meersažärvvtōōllijouok, kââ'tt systemaatlaž naa'lin sagstōōli ođđ tääimin, da uu'di tōin ceâlkkmōōžž.

Kōskk-ku'kes äi'ġġkōōsk äimmōspolitiikk plaan kâtt ä'rbvuōđla nue'dđjue'kkemsektor tääimvuu'di lââ'ssen še rââstsektoraal'laž tääimid. Tâid ko'lle koo'ddi äimmōstuâj di vaikkummuš piâstouddnummša âânnmōōžž pääi'k. Mäנג kââ'dd tuejje ân'jōžââi'j puârast aktiivlaž äimmōstuâj da plaan veäkka haa'leet sme'llkâ'tted pukid koo'ddid seâmmanallšem aktiivlažvuō'tte. Âânnmōōžž da önn'ji kōskkvuōđlaž miârktōs äimmōspolitiikkâst lij čiolggsânji šōddâm mäâimōs ii'jjin, da tât ouddnummuš seeiçâstt jeä'rben tån plaan

suávldevmõudda. Še õlmsaž ha'ŋķķõõzzi da kõõrvekonomia ta'rjjeem äimmõspoliitikk čõnnsid ķi'ddjet tä'st plaanâst vuâmmšõõzz.

Kõskk-ku'ķes äi'ġġkõõsk äimmõspoliitikk plaan valmštõõllmõõžž tuârjõssân pirrõsministeria šiot̄tii kâlggmannust 2020 ää'sš beä'lnn kõskksai ministeriai ve'rġġoummuin norrum ää'rtel. Ää'rtel nââneeš äimmõspaneel ä'sštobdivuâzzlain. Ää'rtel juõtkkum toi'mmjempââ'jj pii'sti čõhččmannu lo'ppe ee'jjest 2021. Plaan valmštõõllmõõžž ouddnummuž lij raportõsttum äimmõspoliittlaž ministerärttla mie'rrkõõski.